

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.67.17>
УДК 347.94.

МАЛОЗНАЧНІ СПРАВИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Маркін А.О.,

студент

*Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
markin2281488@gmail.com*

Маркін А. О. Малозначні справи у цивільному процесі.

Автором в межах роботи виявлено дві межі малозначних справ цивільного судочинства: межу правильності та межу своєчасності. При обмеженні принципів цивільного судочинства у спрощених провадженнях необхідно керуватися зазначеними межами. Виявлено, що під межею своєчасності слід розуміти процесуальний термін розгляду малозначної цивільної справи, який має бути значно коротшим, ніж загальний термін розгляду цивільних справ у рамках ординарної процесуальної процедури. Під межею правильності варто розуміти підстави для скасування судового акту. Для спрощеного провадження у цивільному процесі межі правильності будуть порушені у разі прийняття незаконного та необґрунтованого рішення; межі своєчасності – у випадку розгляду справи у строк аналогічний або такий, що перевищує термін розгляду в ординарній процесуальній процедурі.

Проблема ефективності та доступності правосуддя є однією з найважливіших проблем сучасного процесуального права. Одним із способів підвищення доступності та ефективності правосуддя є поява прискорених проваджень у цивільному судочинстві. Спрощений порядок розгляду справ застосовується виходячи з формальних критеріїв малозначності майнових вимог і нескладності спірних правовідносин. Такі обставини не виключають як складності справи, її потенційного практичного значення, а й наявності тривіального протистояння сторін, що вимагає проведення судового засідання. Іноді це протиборство перетворюється в обмеження суду тим процесуальним режимом, який йому надано законом.

Збереження моделі імперативного закріплення переліку справ, які суд зобов'язаний розглянути прискорено та спрощено, потребує наявності адекватних перевірочних можливостей. Тобто, судова інстанція повинна мати можливість перевірки всіх аргументів сторони, яка подала скаргу, щодо уявних і реальних порушень і недоліків. Заперечення однієї зі сторін щодо прийнятого судового акту, нехай і в спрощеному порядку, заслуговує на ретельну увагу.

Ключові слова: малозначні справи, право на справедливий суд, доступ до правосуддя, право на касацію, касаційне оскарження, спрощене позовне провадження.

Markin A. O. Minor cases in civil procedure.

The author within the work revealed two limits of insignificant cases of civil proceedings: the limit of correctness and the limit of timeliness. When limiting the principles of civil proceedings in simplified proceedings, it is necessary to be guided by these limits. It was found that the limit of timeliness should be understood as the procedural term of consideration of a minor civil case, which should be much shorter than the general term of consideration of civil cases within the ordinary procedural procedure. The limit of correctness should be understood as the grounds for the revocation of a judicial act. For simplified civil proceedings, the limits of correctness will be violated in the event of an illegal and unreasonable decision; time limits - in the case of consideration of the case within a period similar to or exceeding the term of consideration in the ordinary procedural procedure.

The problem of efficiency and accessibility of justice is one of the most important problems of modern procedural law. One way to increase the availability and efficiency of justice is the emergence of expedited proceedings in civil proceedings. The simplified procedure for consideration of cases is applied based on the formal criteria of the insignificance of property claims and the complexity of the disputed legal relationship. Such circumstances do not exclude not only the complexity of the case, its potential practical significance but also the presence of trivial confrontation between the parties, which requires a court hearing. Sometimes this confrontation turns into a restriction of the court by the procedural regime granted to it by law.

Maintaining the model of imperative consolidation of the list of cases that the court is obliged to consider expe-

ditiously and simplified requires adequate verification capabilities. That is, the court should be able to verify all the arguments of the complaining party against imaginary and actual violations and shortcomings. The objection of one of the parties to the adopted judicial act, albeit in a simplified manner, deserves careful attention.

Keywords: minor cases, right to a fair trial, access to justice, cassation appeal, cassation, simple procedure.

Постановка проблеми. Проблема ефективності та доступності правосуддя є однією з найважливіших проблем сучасного процесуального права України. Одним із способів підвищення доступності та ефективності правосуддя є поява спрощених проваджень у цивільному судочинстві, у тому числі за підставою малозначності справи. У зв'язку з цим питання, пов'язані із застосуванням у цивільному судочинстві спрощених проваджень, а саме малозначних справ, перебувають у зоні пильної уваги законодавців, практикуючих юристів та представників наукової спільноти.

На даний момент відбувається пошук ефективних способів вирішення малозначних справ у цивільному процесі у максимально короткі терміни шляхом прискорення цивільного судочинства там, де це можливо за умови збереження належного рівня якості розгляду цих справ. При цьому актуальною проблемою при здійсненні даного пошуку є визначення меж, до яких можна прискорити провадження без шкоди якості розгляду конкретної цивільної малозначної справи. Для ефективного судового захисту цивільних прав необхідно визначити, у яких випадках прискорення цивільного судочинства буде надмірним, що виходить за рамки правосуддя і є, по суті, довільною діяльністю суду, а в яких випадках прискорення допустиме. Межі розгляду малозначних справ є критерієм, що відокремлює правосудну діяльність, у якій досягається мета цивільного судочинства, від неправосудної.

Вивчення та узагальнення практики розгляду цивільних справ за правилами спрощеного позовного провадження є важливим, оскільки це є новим прогресивним досвідом при застосуванні новел процесуального права, що сприяє єдності судової практики розгляду цієї категорії справ, що, у свою чергу, позначається на ефективності цивільного судочинства.

Вирішення завдання щодо визначення меж вирішення малозначних справ цивільного судочинства потребує глибокого наукового осмислення та системного аналізу щодо регулювання скорочених проваджень. Актуальність цієї роботи також зумовлена і тією обставиною, що межі вирішення малозначних справ цивільного судочинства досі ще не виступали як самостійний предмет наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень. У науці цивільного процесуального права положення про спрощене провадження цивільного судочинства розроблено найбільш змістовно. Питання спрощеного провадження та малозначних справ стали предметом дослідження вчених, як Король Д.А., Кравцов С.А., Поліщук М.Г., Помазанов А.В., Сапейко Л.В., Феннич В.П. та інших.

Дане дослідження присвячене вивченню безпосередньо меж розгляду малозначних справ цивільного судочинства на основі аналізу скороченого провадження у цивільному процесі.

Метою цієї статті є дослідження сутності, змісту та особливостей розгляду малозначних справ у цивільному процесі, в тому числі можливості оскарження та представництва.

Виклад основного матеріалу. У 2017 році Цивільний процесуальний кодекс України (далі - ЦПК) зазнав певних змін, а саме законодавець запровадив поняття «малозначні справи», які розглядаються в порядку спрощеного позовного провадження. Стаття 131-2 Конституції України передбачає, що законом можуть бути визначені винятки щодо представництва в суді виключно адвокатом, зокрема в малозначних спорах [1], але у ЦПК термін «малозначні спори» не вживається. В свою чергу, відповідно до ч. 4 ст. 19 ЦПК спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ, що виникають із трудових відносин, справ незначної складності та інших, для яких пріоритетним є швидке вирішення [2].

Згідно з абз. 1 ч. 4 ст. 19 ЦПК: «Спрощене позовне провадження призначене для розгляду: малозначних справ; справ, що виникають з трудових відносин; справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд; справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи» [2].

Виходячи зі змісту ч. 6 ст. 19 ЦПК малозначними є: справи, в яких ціна позову не перевищує 100 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб; справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, що підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб. [2].

Згідно зі ст. 277 ЦПК питання про розгляд справи в порядку спрощеного позовного провадження суд вирішує в ухвалі про відкриття провадження. Утім, не передбачено такої окремої процесуальної дії, як «віднесення справи до категорії малозначних». В ухвалі суд указує, за якими правилами позовного провадження

(загального чи спрощеного) буде розглядатися справа. Закон не зобов'язує вказати на малозначність справи. Проте згідно з пп. «г» п. 2 ч. 3 ст. 389 ЦПК рішення в таких справах може бути оскаржене в касаційному порядку, якщо «суд першої інстанції відніс справу до категорії малозначних помилково» [3].

Практики та науковці твердять про створення нового правового інституту малозначної справи, із цим неможливо не погодитися [4, с. 127]. За текстом ч. 3 ст. 389 ЦПК малозначні справи згадуються в контексті процесуального фільтра при касаційному оскарженні.

Наразі немає чіткого критерію, за яким можливо віднести ту чи іншу справу до категорії малозначних справ, оскільки кожна людина оцінює значність справи по-своєму [5, с. 106]. Отже, це завдання покладається на суд. Цей факт є неоднозначним, що при вирішенні питання про малозначність справи, суд може використовувати суб'єктивні оцінювальні поняття та визнавати справу малозначною на свій розсуд. Вирішення судом питань, пов'язаних з розглядом справи, за критерієм малозначності спору передбачає широкі дискреційні повноваження суду (судді), а тому є необхідність на практиці виробити критерії, відповідно до яких такий чинник як малозначність повинен бути оцінений об'єктивно.

На нашу думку, існує необхідність більш чіткої регламентації цього питання в цивільному процесуальному законодавстві через те, що порушуються законні права людини на доступ до правосуддя. Це стосується встановлення винятку щодо неможливості віднесення до малозначних спорів, що виникають з трудових, сімейних відносин, стягнення аліментів, а також ті що стосуються захисту честі та гідності, ділової репутації, життя і здоров'я. Тому що справи з цих правовідносин не можуть бути малозначними і вони повинні повністю та детально розглянуті - це допомогло б збалансувати доступ до правосуддя, а саме захист своїх прав за допомогою оскарження рішень, а також покращити стан довіри до держави та судової системи [6, с. 226-227].

Враховуючи те, що сутністю цивільного судочинства є правовідносини між судом, з одного боку, та іншими учасниками судочинства, з іншого, робимо висновок, що функціональні принципи, що регламентують взаємодію суду та інших учасників цивільного судочинства, утворюють систему принципів права, що є сутністю цивільної процесуальної форми. Ефективність розгляду малозначної справи досягається з допомогою обмеження даних функціональних принципів.

Найбільш суттєві обмеження у реалізації цих принципів відбуваються у спрощеному порядку розгляду малозначної справи. З метою недопущення надмірного обмеження цих принципів (вихід за межі правосудної діяльності) необхідно керуватися межею правильності та своєчасності [7, с. 81].

Обмеження у реалізації принципів при розгляді малозначних справ не повинні порушувати межі правильності та своєчасності. Порушення межі своєчасності відбудеться у тому випадку, якщо процесуальний термін розгляду малозначної справи у спрощеному провадженні буде більшим або дорівнювати загальному терміну розгляду цивільних справ у рамках ординарної процедури. Порушення межі правильності настане у разі наявності підстав для скасування відповідного судового акту у суді апеляційної та (або) касаційної інстанції.

Принцип диспозитивності (ініціювання розгляду цивільної справи у спрощених провадженнях; ініціювання переходу зі спрощених проваджень до ординарної процедури) обмежується у спрощених провадженнях за формально безперечними та малозначними вимогами, у зв'язку з чим порушуються межі правильності та своєчасності.

У спрощеному провадженні у цивільному процесі відбувається надмірне обмеження такої складової принципу гласності, як надання можливості ознайомлення необмеженому колу осіб з ними. Без мотивування суду неможливо визначити, чи було виявлено обставини, які мають значення для справи; чи доведено ці обставини, а також чи відповідають висновки, викладені у рішенні, даним обставинам [8, с. 18].

За рахунок обмеження принципу поєднання усності та писемності) у спрощених провадженнях, як правило, відсутня стадія розгляду справи у відкритому судовому засіданні, у зв'язку з чим досягається прискорення провадження. За обмеження даних принципів межі правильності не порушуються. Сторони беруть участь у розгляді справи, лише опосередковано, у письмовій формі. Завдання своєчасності у такому випадку реалізується ефективніше.

Межі своєчасності та правильності при обмеженні принципу безпосередності не порушуються. Судом безпосередньо досліджуються письмові докази, які у спрощених провадженнях є основою для доказової діяльності.

Досліджуючи дане питання, можна зробити висновок, що зміни є недостатньо повними і є багато недоліків з якими ми зіткнулись при дослідженні даної теми. Враховуючи вище вказане, можна зазначити що законодавцем недостатньо чітко вирішене питання про визначення справ малозначними. Це питання потребує подальшого дослідження та правової регламентації. Формування об'єктивних критеріїв щодо оцінювання справи як малозначної, а саме - формування судової практики. А з метою подальшого удосконалення проце-

дури розгляду малозначних справ можна винести всі положення про них в окрему статтю ЦПК. Тому запровадження у Конституції України та новому ЦПК України такої категорії як малозначні справи не варто було би розглядати так, що «законодавцем та державою в цілому взятий курс на обмеження доступу громадян до правосуддя», як було висловлено окремими авторами [9, с. 16-17].

Нова процедура спрощеного провадження, зокрема й щодо розгляду малозначних спорів, потребує формування суддями та адвокатами власного досвіду забезпечення вирішення завдань цивільного судочинства - справедливого, неупередженого та своєчасного розгляду і вирішення цивільних справ за новими правилами.

Висновки. При розгляді малозначних справ цивільного судочинства необхідно керуватися межею правильності та своєчасності. Під межею своєчасності слід розуміти процесуальний термін розгляду малозначної справи, який має бути значно коротшим, ніж загальний термін розгляду цивільних справ у рамках ординарної процесуальної процедури. Під межею правильності варто розуміти підстави для скасування судового акту.

Для спрощеного провадження у цивільному процесі межі правильності будуть порушені у разі прийняття незаконного та необґрунтованого рішення; межі своєчасності – у разі розгляду справи у строк аналогічний або строк, який перевищує термін розгляду в ординарній процесуальній процедурі.

Висновки даного дослідження розширяють і поглиблюють наукові знання про межі розгляду малозначних справ цивільного судочинства, можуть бути основою для подальших досліджень та розвитку науки цивільного процесуального права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7442>.
3. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ “Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення” від 17 жовтня 2014 р. № 11. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011740-14>.
4. Поліщук М.Г. Правові аспекти визначення малозначності справ цивільної юрисдикції. *Теоретичні та практичні проблеми застосування норм цивільного, трудового та господарського права в сучасних умовах*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 2018. С. 106-107.
5. Король Д.А. Спрощене провадження цивільного судочинства в різних країнах Європи: порівняльна характеристика. *Часопис Київського університету права*, 2020. №1. С. 225-228.
6. Кравцов С.О. Малозначність спору як “процесуальний фільтр” касаційного оскарження. *Юридичний науковий електронний журнал*, 2019. №6. С. 126-129.
7. Помазанов А.В. Малозначність справ у цивільному процесі України. *Право і суспільство*, 2018. №1. С. 80-86.
8. Феннич В.П. Підстави спрощеного позовного провадження в цивільному процесі. *72-га підсумкова наукова конференція професорсько-викладацького складу Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»* (26-28 лютого 2018 р.). Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2018. 28 с.
9. Сапейко Л.В. Напрямки розвитку інституту спрощеного позовного провадження. *Цивільне право і процес*, 2019. №7. С. 15-19.